LATURA SUBIECTIVĂ A INFRACȚIUNII PREVĂZUTE LA ART. 307 CP RM

SUBJECTIVE SIDE OF THE OFFENCE ESTABLISHED IN ART. 307 CRIMINAL CODE OF THE REPUBLICA OF MOLDOVA

Dorin BOTNARENCO, doctorand,
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: This article is dedicated for the analyses of the subjective side of the offence established in art. 307 Criminal code of the Republic of Moldova in the light of it's elements: culpability, purpose, motive.

The above-mentioned offence can be committed only by direct intention. The purpose and the motive of this offence are not relevant for the qualification of the deed.

Cuvinte-cheie: *hotărâre, sentință, decizie, încheiere, contrar legii, judecător, ilegal, vinovăție, intenție.*

La art.307 Cod penal al Republicii Moldova (în continuare CP RM) cu denumirea: „Pronunţarea unei sentinţe, decizii, încheieri sau hotărâri contrare legii" sunt reunite: două variante-tip de infracţiune şi o variantă agravată de infracţiune.

Din conținutul textului incriminatoriu prevăzut la art.307 CP RM coroborat cu art.17 CP RM se desprinde că, în cazul pronunţării unei sentinţe, decizii, încheieri sau hotărâri contrare legii, vinovăția se poate exprima doar în intenție.

Conform prevederilor art. 17 CP RM, se consideră că infracţiunea a fost săvârșită cu intenţie dacă persoana care a săvârșit-o își dădea seama de caracterul prejudiciabil al acţiunii sau inacţiunii sale, a prevăzut urmările ei prejudiciabile, le-a dorit sau admitea, în mod conştient, survenirea acestor urmări.

Cu referire la modalitatea intenției, apreciem că infracțiunea specificată la art.307 CP RM poate fi săvârșită numai cu intenție directă. Se impune în context mențiunea că, intenția directă presupune întrunirea cumulativă a două elemente: elementul intelectiv și elementul volitiv.

În particular, factorul intelectiv al intenției în ipoteza infracțiunii de pronunțare a unei sentinţe, decizii, încheieri sau hotărâri contrare legii prevăzută la art.307 alin. (1) CP RM se exprimă în conștientizarea de către judecător că pronunță o sentință, decizie, încheiere sau hotărâre contrară legii (astfel atentând la relațiile sociale cu privire la înfăptuirea justiției sub aspectul corespunderii prevederilor legale a actelor judecătorești – sentințe, decizii, încheieri sau hotărâri).

În cazul art.307 alin. (2) lit. a) CP RM factorul intelectiv al intenției se particularizează suplimentar prin conștientizarea că acțiunile sunt legate de învinuirea de săvârșirea unei infracţiuni grave, deosebit de grave sau excepţional de grave.

Concomitent, factorul volitiv al intenției în ipoteza specificată la art.307 alin.(1) CP RM se exprimă în dorința judecătorului de pronunțare a unei hotărâri, sentinţe, decizii sau încheieri contrare legii; iar în cazul art.307 alin.(2) lit. a) CP RM, factorul volitiv se concretizează în dorința făptuitorului de a pronunța o hotărâre, sentinţă, decizie sau încheiere contrară legii care este legată de învinuirea de săvârşirea unei infracţiuni grave, deosebit de grave sau excepţional de grave.

Așadar,trebuie de remarcat, că infracțiunile prevăzute la art. 307 alin. (1) CP RM și art. 307 alin. (2) lit. a) CP RM sunt formale, adică se consumă din momentul pronunțării sentinţei, deciziei, încheierii sau hotărârii contrare legii, fără a avea vreo relevanță (în planul calificării infracțiunii)eventualele urmări. Or, în cazul infracțiunilor cu componență formală, urmările prejudiciabile nu intră în conținutul laturii obiective a componenței de infracțiune în calitate de semn obligatoriu. În această ordine de idei, ne raliem punctului de vedere potrivit căruia formularea legislativă a intenţiei nu poate fi aplicată infracţiunilor cu componenţă formală [3, p. 16], de aceea, în cazul acestui tip de infracțiuni (cu componență formală), intenția directă se manifestă, în cazul factorului intelectiv, prin aceea că făptuitorul își dădea seama de caracterul prejudiciabil al acţiunii sau inacţiunii sale (prevăzând că prin săvârșirea faptei prejudiciabile atentează la relațiile sociale ocrotite de legea penală), iar în cazul factorului volitiv – prin dorința de a comite fapta prejudiciabilă [4, p.32-33].

Așadar, infracțiunile cu componență formală se pot realiza doar sub forma intenției directe, fiind exclusă posibilitatea săvârșirii acestora cu intenție indirectă [5, p.130,133].

Problema stabilirii dorinței survenirii urmărilor se pune doar în raport cu varianta agravată prevăzută la art. 307 alin. (2) lit. c) CP RM, care constituie o componență materială de infracțiune, adică se consumă din momentul survenirii urmărilor grave. În literatura de specialitate s-a afirmat că în raport cu urmările grave făptuitorul manifestă imprudență [1, p.782], caz în care suntem în prezența unei infracțiuni săvârșită cu două forme de vinovăție (*praeterintenție*).

În lumina celor arătate *supra*, nu putem fi de acord cu cele constatate în pct. 96 din Hotărârea Curții Constituționale nr.12 din 28.03.2017privind excepția de neconstituționalitate a articolului 307 din Codul penal (răspunderea penală a judecătorilor) [2, pct. 96] și anume că factorul volitiv al intenţiei săvârşirii faptei prevăzute la art.307 CP RM trebuie să exprime în dorinţa survenirii unor consecinţe contrare legii, judecătorul căruia i se impută fapta fiind sigur de certitudinea survenirii urmărilor (sublinierea ne aparține – n.a.).

Raționamentele Curții Constituționale cu privire la această apreciere se regăsesc în pct.95 din Hotărârea nr.12, context în care se invocă principiile de drept procesual penal și anume principiul *in dubio pro reo*, adică orice dubiu este interpretat în favoarea celui acuzat. La pornirea urmăririi penale în baza articolului

307 CP RM și la pronunțarea sentinței de condamnare, organele de urmărire penală și instanţa de judecată trebuie să îşi întemeieze convingerea privind vinovăţia judecătorului pe baza unor probe sigure şi certe, care nu lasă dubii referitor la vina inculpatului. Or, imputând fapta de pronunţare cu bună-ştiinţă de către judecător a unei hotărâri, sentinţe, decizii sau încheieri contrare legii, trebuie să se dovedească înţelegerea *caracterului prejudiciabil al faptei*, *previzibilitatea urmărilor prejudiciabile* şi *dorinţa survenirii acestora*.

În altă ordine de idei, precizăm că sintagma „cu bună știință" care este utilizată de legiuitorîn dispoziția art.307 CP RM sugerează că subiectul infracțiunii manifestă certitudine şi cunoaşte fără echivoc că hotărârea, sentinţa, decizia sau încheierea sunt contrare legii.

Cu privire la aceasta, standardelor europene stabilesc că vinovăția persoanei trebuie să fie constatată la nivel de intenție deliberată sau neglijență gravă. Judecătorii sunt responsabili penal doar pentru „pronunțarea intenționată" a deciziilor, sentințelor, hotărârilor și încheierilor judecătorești ilegale [6, pct. 46].

La nivel jurisprudențial, Curtea Constituțională a arătat în pct. 8 și 89 din Hotărârea nr. 12 [2, pct. 88,89] că prin instituirea la art.307 CP RM a sintagmei „pronunţarea cu bună-ştiinţă" legiuitorul a stabilit expres că judecătorul poate fi tras la răspundere penală pentru această componență de infracțiune doar exclusiv în cazul în care este demonstrată intenția acestuia de a pronunța hotărârea, sentinţa, decizia sau încheierea contrar prevederilor legale.

Curtea Constituțională a reiterat că judecătorii, potrivit principiilor internaționale privind independența judecătorească, nu pot fi trași la răspundere penală pentru: (1) ***erori judiciare*** care nu implică reaua-credință și (2) diferențe în interpretarea și aplicarea legii. Remediul principal pentru corectarea acestor greșeli este exercitarea căilor de atac, iar casarea unei hotărâri de către instanțele superioare nu înseamnă în mod automat că judecătorul nu a acționat într-un mod profesionist.

De asemenea, Curtea a menționat (pct.98 din Hotărârea nr. 12 din 28.03.2017) că judecătorii din cadrul judecătoriilor, curților de apel și Curții Supreme de Justiție pot fi trași la răspundere penală în temeiul art.307 din Codul penal doar în cazul în care este probată indubitabil, ***dincolo de orice îndoială rezonabilă***, intenția directă în pronunțarea unei hotărâri, sentințe, decizii sau încheieri contrare legii.

Din analiza celor invocate *supra* se poate preciza că la antrenarea răspunderii penale a judecătorului în temeiul art. 307 CP RM, urmează să fie acordată o atenție sporită la stabilirea lipsei unei erori judiciare (care nu implică reaua-credință), precum și a probării intenției judecătorului (dincolo de orice îndoială rezonabilă).

La nivel național nu găsim o definiție a conceptului de eroare judiciară, cu toate că acest termen este utilizat în Codul de procedură penală (art. 435 alin. (1)

p. 2) lit. c) Cod de procedură penală – „în cazul în care *eroarea judiciară* nu poate fi corectată de către instanţa de recurs"), Codul de procedură civilă (art. 445 alin. (1) lit. c) Cod de procedură civilă – „dacă *eroarea judiciară* nu poate fi corectată de către instanţa de recurs"; art. 453 alin. (6^1) Cod de procedură civilă – „dacă *eroarea judiciară* nu poate fi corectată de către instanţa de recurs").

În studiul realizat de Ministerul Justiției al Republicii Moldova cu privire la crearea mecanismului național de remediere și compensare pentru erorile judiciare și vicii de procedură [7], pct. 120,121]la pct. 120 și 121 se menționează că o eroare judiciară poate fi înțeleasă ca fiind o situație în care se descoperă unele fapte sau circumstanțe și/sau probe necunoscute, care nu puteau fi într-un mod rezonabil cunoscute la momentul adoptării soluției judiciare definitive, și care sunt atât de fundamentale încât afectează și inversează soluția judiciară și necunoașterea cărora nu este imputabilă justițiabilului. O eroare judiciară reprezintă în esență o soluție judiciară cu valoare de *res judicata* care a fost adoptată fără a cunoaște o circumstanță, un fapt sau în lipsa unei probe fundamentale pentru soluția dată și necunoașterea nu este imputabilă nici judiciarului și nici persoanei care a devenit victima acestei soluții judiciare.

Suntem rezervați în privința acestei definiții, or, așa cum erorile judiciare nu sunt reglementate prin lege, reprezintă o categorie de care pot abuza judecătorii.

În aceste circumstanțe, se pune întrebarea în posibilitatea admiterii anumitor soluții de către instanța de judecată cu rea-credință, în lipsă de probe, fie în alte limite de încadrare juridică a faptei decât cele care ar fi trebuit să fie aplicate.

Spre exemplu, la judecarea unei cauze civile, instanța de judecată eliberează reclamantul de la plata taxei de stat la cererea acestuia, doar în temeiul unui certificat de naștere a copilului minor și a declarației că situația materială este grea, fără a fi anexate careva documente confirmative în acest sens (confirmare despre lipsa veniturilor, lipsa bunurilor, etc.), cu toate că legea expres prevede dreptul instanței de judecată de a scuti de la plata taxei de stat doar în cazul prezentării probelor (art. 85 alin. (4) Cod de procedură civilă). În acest caz, la emiterea încheierii de scutire de la plata taxei de stat a fost admisă o eroare evidentă, deoarece încalcă flagrant dispozițiile legale și contravine circumstanțelor de fapt ale cauzei.

Un alt exemplu ar fi pronunțarea de către instanța de judecată a unei sentințe de condamnare a unei persoane pentru lipsirea de viață din imprudență (rechizitoriul fiind expediat în instanța de judecată anume pentru această infracțiune), cu toate că din raportul de expertiză judiciară rezultă fără echivoc că victima a fost ucisă violent (zece coaste rupte, craniu crăpat), ceea ce exclude prin sine imprudența. Și în acest caz, instanța a admis o eroare evidentă, așa cum persoana a săvârșit o altă infracțiune decât cea pentru care a fost condamnată, iar atâta timp cât nu este întrunită latura subiectivă a infracțiunii prevăzută la art.149 Cod penal (lipsirea de viață din imprudență), dar se atestă evident intenția de a cauza

vătămări corporale incompatibile cu viața, nu poate fi pronunțată o sentință de condamnare pentru o altă infracțiune.

Având în vedere cele arătate, considerăm oportună introducerea în Codul de procedură penală la art. 6 pct. 11[1]) a noțiunii de eroare gravă de fapt – stabilirea eronată a faptelor, în existenţa sau inexistenţa lor, prin neluarea în considerare a probelor care le confirmau sau prin denaturarea conţinutului acestora. Eroarea gravă de fapt nu reprezintă o apreciere greşită a probelor.

Evident, este esențial de a stabili suplimentar dacă la comiterea unei erori judiciare subiectul infracțiunii a acționat cu rea-credință, fie a acționat cu bună-credință.

Sub aspectul probării vinovăției (intenției directe) este necesar ca să existe probe dincolo de orice îndoială rezonabilă,așa cum acestea reprezintă o componentă esențială a dreptului la un proces echitabil și instituie în sarcina acuzării obligația de a proba toate elementele vinovăției într-o manieră aptă să înlăture dubiul (hotărârea CEDO Bragadireanu v. România, din 6 decembrie 2006; hotărârea CEDO Orhan v. Turcia din 18 iunie 2002; hotărârea CEDO Irlanda v. Regatul Unit din 18 ianuarie 1978) [8, pct. 79].

Precizăm că vinovăția, fiind exprimată numai prin intenție directă, nu poate fi analizată separat de conceptul „contrară legii".

În literatura de specialitate se menționează că prin hotărâre, decizie, încheiere (și sentință) ilegală (contrară legii) se înțelege orice act judecătoresc care este pronunțat contrar circumstanțelor cauzei, prin ce contravine cerințelor normelor materiale și (sau) procesuale [9, p. 889].

Într-o altă viziune, se afirmă că la categoria actelor judecătorești contrare legii se atribuie acelea care sunt emise cu încălcarea normelor dreptului material și procesual sau care contravin circumstanțelor de fapt a cauzei, „denaturând adevărul obiectiv" [10, p.196].

Așa cum s-a afirmat, „denaturarea adevărului obiectiv", exprimată prin contradicția cu „circumstanțe de fapt ale cauzei" înseamnă o „încălcare substanțială" a normelor dreptului material și procesual. De altfel, cum se poate vorbi despre conceptul „ilegalității" („contrar legii") dacă norma de drept a fost aplicată corect –deoarece în asemenea situație conflictul juridic este soluționat corect [11, p. 47].

Din punct de vedere al dreptului penal, ilegalitatea hotărârii are următoarele caracteristici:

1. Esența ilegalității formează o discrepanță între hotărârea judecătorească și circumstanțele conflictului juridic (de drept penal, contravențional, civil sau administrativ).

2. O astfel de discrepanță poate apărea în orice parte a hotărârii judecătorești (partea introductivă, motivațională sau de dispoziție).

3. Drept urmare, ilegalitatea hotărârii se exprimă prin aplicarea incorectă a normelor de drept material și (sau) procesual. Însă o astfel de aplicare incorectă a normelor întotdeauna se bazează pe o denaturare a circumstanțelor de fapt cauzei. Ilegalitatea reprezintă aplicarea la soluționarea conflictului juridic a normelor de drept necorespunzătoare fondului cauzei.

Ilegalitatea unei hotărâri judecătorești înseamnă, din punct de vedere juridic, necorespunderea actului judecătoresc (în oricare din partea sa: introductivă, motivațională sau de dispoziție) circumstanțelor de fapt ale conflictului juridic, supus soluționării pe cale judecătorească și exprimat în aplicarea incorectă de către instanța de judecată a normelor de drept material și (sau) procesual [11, p. 47-48].

În practica judiciară a Curții Supreme a Ucrainei [12] a fost stabilit că răspunderea prevăzută de art.375 CP al Ucrainei (emiterea cu bună știință a unui act judecătoresc contrar legii) reprezintă un caz special de abuz în domeniul înfăptuirii justiției, subiectul căruia (judecătorul) intenționat, conștient și în mod deliberat, din orice motive, folosește situația de serviciu contrar intereselor justiției. Vinovăția în cazul infracțiunii prevăzute la art.375 CP al Ucrainei se exprimă, deopotrivă, în intenție directă: judecătorul știe cu siguranță și este convins în aceea că acționează contrar prevederilor legii și principiului echității. Conceptul unei „decizii judecătorești ilegale (contrare legii)" împreună cu indicarea asupra emiterii deciziei cu bună-știință, accentuează caracterul deliberat al acțiunilor criminale ale judecătorului,tendința lui conștientă și dorită de a emite hotărârea judecătorească contrar normelor materiale sau procesuale și/sau circumstanțelor de fapt stabilite, care în esența sa nu poate fi și nu este un act de înfăptuire a justiției.

Pornind de la aceste realități, independența judecătorului nu trebuie să constituie un impediment absolut în ce privește tragerea la răspundere penală a judecătorului, iar imparțialitatea sa urmează să fie abordată atât subiectiv, cât și obiectiv.

Răspunderea penală a judecătorului în temeiul articolului 307 din Codul penal poate fi compatibilă cu principiul independenței judecătorului doar în urma unei interpretări restrictive și doar în baza unor probe incontestabile, care ar demonstra intenția judecătorului în emiterea actului judecătoresc contrar legii [2, pct. 92].

Astfel, cu referire la garanţiile unui proces echitabil, Curtea Europeană a stabilit că imparţialitatea judecătorului se apreciază atât conform unei abordări subiective, care ia în considerare convingerile personale sau interesele judecătorului într-o cauză, cât şi conform unui test obiectiv, care stabileşte dacă judecătorul a oferit garanţii suficiente pentru a exclude vreo îndoială motivată din acest punct de vedere (cauza Demicoli v. Malta, nr.13057/87, hotărâre din 27 august

1991, §40). Cu titlu de principiu, în cauza Padovani v. Italia (26 februarie 1993) Curtea Europeană a statuat că este fundamental ca într-o societate democratică tribunalele să inspire încredere justiţiabililor, art. 6 par. 1 din Convenţie impunând ca fiecare instanţă să fie imparţială [2, pct. 54].

Standardele internaţionale abordează cu maximă atenţie principiile independenţei şi imparţialităţii judecătorului şi sunt destul de rezervate în stabilirea regulilor exacte de atragere la răspundere a judecătorilor şi responsabilitatea lor pentru erorile judiciare. Dreptul comunitar în general nu exclude în totalitate răspunderea penală a judecătorului, dar obligă statele de a face anumite rezerve privind acţiunile de investigaţii şi urmăriri penale în privinţa judecătorului, de a oferi garanţii suplimentare la demararea acţiunilor respective sub controlul unui organ care administrează justiţia şi este competent de a aprecia sub aspect disciplinar comportamentul judecătorului. În ce priveşte atragerea la o răspundere patrimonială a judecătorului culpabil penal, dreptul comunitar nu face nici o remarcă, prin urmare lăsând aplicarea principiilor generale de constatare a prejudiciului material urmare a soluţionării chestiunii penale. În această privinţă judecătorii sunt supuşi unor reguli generale sau comune cu alţi subiecţi atraşi la răspundere penală şi în privinţa cărora sunt pretenţii materiale rezultate din acţiunea penală [7, pct. 71].

O prevedere care stabilește răspunderea penală a judecătorilor poate fi compatibilă cu independența și imparțialitatea judecătorilor numai în cazul în care este formulată suficient de precis pentru a garanta independența judecătorilor și imunitatea funcțională a fiecărui judecător în ceea ce privește modul în care interpretează legislația, stabilește faptele sau apreciază probele.

Prevederile vagi, imprecise și larg formulate, care definesc răspunderea judecătorilor pot avea un efect inhibitor asupra modului în care interpretează independent și imparțial legea, stabilesc faptele și apreciază probele. Reglementările legale privind răspunderea judecătorilor care nu conțin astfel de calități pot fi, de asemenea, utilizate abuziv pentru a exercita presiuni excesive asupra judecătorilor atunci când aceștia examinează cauzele și, prin urmare, pentru a submina independența și imparțialitatea acestora. În general, și în lumina jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului, prevederile privind răspunderea penală a judecătorilor ar trebui să fie interpretate astfel încât să protejeze judecătorii de orice imixtiuni arbitrare în funcțiile lor judiciare [6, pct. 47,48].

În situațiile în care judecătorii pot să fie trași la răspunderea penală pentru interpretarea unei legi, stabilirea faptelor sau evaluarea probelor, o astfel de răspundere trebuie să fie posibilă numai în cazul ilegalităților săvârșite cu intenție și, fără îndoială, din neglijență gravă. Dacă o abatere a unui judecător este de natură să submineze încrederea publicului în justiție, inițierea procedurii disciplinare împotriva acestui judecător servește interesului public. Cu toate acestea, în cadrul

procesului penal nu se ia în considerație aspectul disciplinar particular al abaterii, ci vinovăția penală [6].

În cele din urmă, precizăm că motive ale infracțiunii prevăzute la art. 307 alin. (1) CP RM pot fi: interesul material; răzbunarea; ura socială, națională, rațională sau religioasă; excesul de zel; interpretarea eronată a obligațiilor de serviciu, etc. [1, p.782].

Suplimentar, se impune concretizarea că, în cazul normei examinate, motivele infracțiunii, precum și un eventul scop urmărit de făptuitor,nu influențează calificarea faptei, însă pot fi luate în considerație de instanța de judecată la stabilirea pedepsei în calitate de circumstanțe atenuante sau agravante.

Referințe bibliografice:

1. Brînza Sergiu, Stati Vitalie. Tratat de drept penal. Partea Specială. Vol. II. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015.
2. Hotărârea Curții Constituționale nr. 12 din 28.03.2017 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 307 din Codul penal (răspunderea penală a judecătorilor). În: Monitorul Oficial nr. 162-170 din 26.05.2017.
3. Иванов Н.И. Умысел в уголовном праве России. În Российская юстиция, 1995, №12.
4. Рарог А.И. Субъективная сторона и квалификация преступлений. Москва: Профобразование, 2001.
5. Комиссаров В.С., Лопашенко Н.А., Наумов А.В. и др. Уголовное Право России. Общая часть. Под редакции А.И. Рарога. Москва: Эксмо,2009.
6. Opinia *Amicus Curiae* pentru Curtea Constituțională privind răspunderea penală a judecătorilor. Adoptată de Comisia de la Veneția la cea de-a 110-a Sesiune Plenară (Veneția, 10-11 martie 2017). În: http://www.constcourt.md/public/files/file/comisia_venetia/Amicus_Curiae_raspunderea_judectorilor_2017_CDL-AD2017002-e_rom_002.pdf (accesat: 29.09.2019).
7. Studiu realizat de Ministerul Justiției al Republicii Moldova cu privire la crearea mecanismului național de remediere și compensare pentru erorile judiciare și vicii de procedură. În: http://agent.gov.md/wp-content/uploads/2016/12/Studiu-eroare-judiciara-.pdf (accesat 28.09.2019).
8. Hotărârea Curții Constituționale nr. 18 din 22.05.2017 privind excepția de neconstituținoalitate a unor prevederi din Codul de procedură penalp (intima convingere a judecătorului). În: Monitorul Oficial nr. 190-200 din 16.06.2017.

9. Кудрявцев В.Н., Наумов А.В. (ред.). Курс российского уголовного права. Особенная часть. Москва: Спарк, 2002.
10. Борзенков Г.Н., Комисаров В.С. (ред.). Курс уголовного права. Том 5. Особенная часть.Москва: Зерцало, 2002.
11. Карташов А. Ю. Уголовная ответственность за вынесение заведомо неправосудных приговора, решения или иного судебного акта. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Ставрополь, 2004.
12. Decizia Curții Supreme de Justiție a Ucrainei nr. 5-24кс14 din 20.11.2014. În: http://reyestr.court.gov.ua/Review/42390313 (accesat: 28.09.2019).